

NECİP FAZIL VE BÜYÜK DOĞU GELENEĞİ

Kazım ALBAYRAK

Özet

Bu çalışmamızda Necip Fazıl'dan ve onun Büyük Doğu geleneğinden bahsedeceğiz. Önce Necip Fazıl'ı tanıtacağız ve dolu dolu olan hayatından köşe taşlarına yer vereceğiz. Yaşadığı dönem ve kuşaklar arası köprü rolü üzerinde duracağız. Verdiğimiz dönem tasvirinde de görüleceği üzere İslâm'ın devlet plânından el çektirilmesi yanında bütün kültürel, estetik, gelenek vs. değerlerinin de yıkılması söz konusu olmuştur. İşte böyle bir ortamda zuhur eden Necip Fazıl, kuvvetli ve cezbedici fikriyatı yanında İslâmcı mücadeleyi de başlatıcı olmuştur. Onun hayatı ve mücadelesi eserleri ile birlikte bir bütün hâlinde tezahür etmiştir. Necip Fazıl'ın beslendiği noktalara inmek amacıyla derleyip toparlayabildiğimiz kadarıyla onun kaynaklarını da tesbit etmeye çalıştık. Aynı maksadla gelenekte bağlı olduğu kolu incelerken getirdiği yenilik mevzuuna da bu bahis içinde yer verdik. Zira Necip Fazıl hem geleneğe bağlı hem yenilikçi bir yapı arz etmektedir. Yine bu minvalde İslâm'da klasikleşen fıkıh, kelim ve tasavvuf geleneklerini kısaca izah edip Büyük Doğu'nun bunların içindeki yerini işaretledik. Büyük Doğu İdeologyası'nı teşkil eden eserleri de kısaca tanıttık. Necip Fazıl'ın mürşidi Seyyid Abdülhakîm Arvâsi'nin kilit rolüne dikkat çekerek onun hayatından tablolarla meseleyi izah etmeye çalıştık. Büyük Doğu'nun üzerindeki tuğra ismin Seyyid Abdülhakîm Arvâsi olduğuna ve İslâm'a muhatap anlayışın ondan beslendiğine dikkat çektik. Necip Fazıl'ın hayat hikâyesinde de incelendiği üzere yetişmesinde ve mihrakını bulmasında etkili olmuştur. Değerlendirme ve sonuç bölümüyle çalışmamızı nihayetlendirdik.

Anahtar Kelimeler: Ehli Sünnet, Büyük Doğu, İdeoloji.

1. Necip Fazıl'ın Hayat Hikâyesi

1904 yılında İstanbul Çemberlitaş'ta bir konakta doğar. Çocukluğu emekli Ağır Ceza Reisi ve Mecelle'yi kaleme alan heyet içinde bulunan büyükbabası Mehmed Hilmi Efendi'nin ilgisi ve terbiyesi altında geçer. Dört-beş yaşında su gibi okuyup yazmaya başlar. Altı-yedi yaşlarında bile yakıcı bir hayalin her şeyin ötesine sürüklediği farklı bir yaratılış. Dokuz-on yaşındaki çocukta metafizik düşünceler. Değişik mekteplerde ilk eğitim macerası. Birinci Dünya Harbi ile yeryüzü allak bullak iken büyük babasının vefatı. Heybeliada Numune Mektebi'ni bitirdikten sonra Birinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru Bahriye Mektebi'ne girer. Çocukluğunun son basamaklarından delikanlılığın ilk basamaklarını geçirdiği Bahriye Mektebi'ndeki beş yılı (12-17 yaşları arası) hayatının en güzel beş senesi olup şahsiyetinin temel duyguları orada pişer. Dış yüzden olsa da tasavvufa ilgisi orada edebiyat hocası vesilesi ile olur. Orada okul maceraları da zengindir. Madde içi hayatta parende üstüne parende atarken madde ötesi hayatın daima ruhunda kanayan bir yara hâlinde hep BİR ve BİRİNİ arama etrafında helezonlar çizen bir hayat. Şiire orada 12 yaşında başlar, vesilesi, anneciğinin hastane odasında ona, “senin şair olmanı ne kadar isterdim” deyişi. Atlarken, zıplarken dahi onu bırakmayan amma gurur da olmayan, “başarmak için yaratıldım” duygusu. Çilesi dönem dönem olan Necip Fazıl'ın ilk çilesi de orada başlar. Öyle ki tabii zevklerini, bütün insan ve eşya münasebetlerini idare eden emniyet duygusundan kuşku duymaya başlar. Bir sabah kalkar da “dil ve idrak zeminini yerinde bulamazsam” diye kuşkulara düşer. Beynini sokan akrep düşünceler onda başlamıştır.

İlk şiirleri Yakup Kadri'nin yönetimindeki Yeni Mecmua'da çıkar, henüz 17 yaşındadır. 1921 yılında Darülfünun'a imtihanı kazanarak felsefe bölümünde öğrenim görür. O daha üniversiteye girmeden bu yaşına kadar kendisiyle fazla ilgilenmeyen ve annesinden de ayrılan babası 33-34 yaşlarında vefat eder. Darülfünun'dan sonra Sorbon Üniversitesi'ne felsefe bölümüne gider. Ancak Paris'te öğrenimini tamamlamadan geri gelir. Büyük şehirlerin boğucu havası içinde “fildişi kule” denilen hodbinlik hisarına çekilir... “Genç şair” olarak şöhreti yakalamış, Örümcek Ağrı ve Kaldırımlar şiir kitapları yayınlanmış (1928) ancak mutlak hakikate memur şiir anlayışına henüz varamamıştır... Banka memuriyeti yılları, Anadolu'ya

gidip gelişler. İstanbul'da daralıp Anadolu'ya açılmak, sonra Anadolu'da patlayıp İstanbul'da ferahlamak. Ancak hiç biri çözüm değil, daralmak ve parlamak esas... Kendinden kaçmak ve içindeki sabit fikirleri uyutmak için düştüğü kumar iptilas ve daldığı bohem hayatı onu uzun müddet bırakmaz.

Nihayet bir akşam üzeri vapurda karşılaştığı bir yolcu ona şiirinin ve fikrinin üstünde ruhunu doyuracak olan ismi verdi ve Esseyid Abdülhakîm Arvâsî Hazretlerine varış ve ona kapılanış. Yıl 1934.

1934-1943 yılları Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Efendi ile fizikî ve ruhî beraberlik yılları olup şeyhinin vefatından sonra da ruhî beraberlikleri sürer. Necip Fazıl ilk karşılaşmasında ona çarpan duyguyu “müthiş bir vakar ve heybet...” olarak vafeder. Şeyhinin her an en büyük bir huzurda oluşunun edep hâli de onu cezbeder. Ve daha sonraki sohbetlerinde kafasındaki çetin bilmecelelerin çözümlerine erer! “Üstün haberci” diye vafettiği Efendi Hazretlerinden aldığı ilk fikir ise şu olmuştur, “Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz... Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?”

Beylerbeyi'nde annesiyle yaşayan Necip Fazıl, dokuz yıl boyunca fasılalarla Eyüp Gümüşsuyu'nda Kaşgarî dergahında irşad edicisi ile temaslarını sürdürür. Ancak birden olmak bitmek yok, genellikle tedricilik prensibi gereği yavaş yavaş ve sıra sıra ile oluş prensibi geçerli. Bulmak yetmez, ermek gerek. Üstelik nefis belası devamda. “Üstün haberci”yi bulduktan sonraki bu gidiş-gelişler arasında Çile şiirini yazıyor, oradaki teşbihleri (“sanki burnum, değdi burnuna (yok)un, / Kustum, öz ağzımdan kafatasımı) aynen yaşıyor. Herkesin rahatlık içinde sahiplendiği hazırlop dünya yıkılıp gidiyor, nasıl bir dünya kurulacağına sancısı başlıyor idi. İmâm-ı Gazalî'nin medrese kürsüsünü bıraktıran şüphe ve arayışına benzettiği bir hal, kanlı fikir çileleri. “Bu nasıl bir dünya hikâyesi zor; / Mekânı bir satıh, zamanı vehim.” şeklinde “iğneli fiçî”dan mısralar. Öyle ki “benden bedahet hissi kaldırılmış idi.” der. İşte böyle fikir ıztırabı çeken için İslâm tasavvufuna ait bir kitaptan okuduğu “Bir irşad ediciye varmadan olmaz!” satırları derdine hitap ediyordu, ötelere açılan ve topyekûn kâinatın hesabını veren “Büyük Kapı”yı bulmuş idi. Necip Fazıl'ın bir mürşide kapılanması, “Bir şeyhim olsun, bir

cemaatim olsun, manevî huzur da duyayım.” kabilinden olmayıp, kâinatı elekten geçirmek isteyen bir cins kafanın hafakanları ve arayışları sonucu vardığı nokta idi.

1936’da sanat ağırlıklı ve 17 sayı çıkan Ağaç dergisini çıkarır. Değişik üniversitelerde hocalık yapar. 1941’de Neslihan Hanım’la evlenir. Beş çocuğu olur.

Kurtarıcısını bulduktan sonra da süren metafizik buhranı üzerine ona söylenen şu: “Sık sık gelin, sohbet sizi açar, inşallah ferah bulursunuz!” Efendi Hazretleri, o döndükten sonra sık sık ağırlık geçirirmiş. Şu sözler Efendi Hazretlerine ait: “Cemiyetteki ruh hastalıkları imân eksikliğinden doğuyor...” “Kur’ân şifadır, fakat şifa, suyun geldiği boruya tâbi... Pis borudan şifa gelmez.” “İlim cehli izale eder, ahmaklığı değil.”

Bu yolda tövbenin tedricî olduğu, yana yana pişmenin gerektiği ve içine gelen hatar-vesveselerle mücadele etmesi öğretilen Necip Fazıl’a derhal namaza başlaması ve evlenmesi gerektiği ihtar edilir.

Sanat çevrelerinde “bir mısraı bir millete şeref verecek şair” diye eller üstünde tutulurken, Müslümanlığı bayraklaştırdıktan sonra aynı çevreler tarafından “sanatına kıyan geri adam” diye yaftalanır.

“Kalemime fetih ve inkişâf onunla geldi.” diyen Necip Fazıl, o güne kadar bütün eserini kendi tabiriyle “birbuçuk kitapçıktan” ibaret iken o büyükten aldığı feyzle yüz cilde varan eserler ortaya koymuştur.

1942 yılında Efendi Hazretleri’nden aldığı nurla yepyeni bir gençlik yoğurmaya karar verir ve 1943-1978 yılları arasında Büyük Doğu dergileri fasıllarla 40 yıl çıkar. Türlü zorluklara ve kapatmalara rağmen bir ara günlük gazete olarak da yayınlanır. 1944 yılında Büyük Doğu ilk defa Vekiller Heyeti kararıyla kapatılır. Kapatma sebebi de, matbuata Başvekil Şükrü Saraçoğlu tarafından yollanan, “Allah ve ahlâktan bahsetmek yasaktır!” şeklindeki tamim üzerine Büyük Doğu dergisinde yayınlanan, “Allah’a itaat etmeyene itaat edilmez.” hadisidir.

1944 yılı Necip Fazıl'ın Efendi Hazretlerinin vefatının arkasından, ilkinden tam on yıl sonra yaşadığı ise ikinci manevî buhranıdır. “İmanıma musallat olacaksın canımı all!” duası bu devrededir.

Biyografide araya girip şöyle bir not düşelim: Bir kişinin hayatını onun gayesi ve mânâsına göre değerlendirmek gerek; çiftçiye çiftçi gibi, sanatçıyı sanatçı gibi. Necip Fazıl'ın alelâde bir insan olmadığı malûm. Dolayısıyla onun çileleri sıradan bir insanın nefsî dertleri gibi değerlendirilemez. Onun hapishanedeki sıkıntıları da adlî bir suçtan içeride yatan gibi de değerlendirilemez. Onun “ben” demesi de benlik olarak ifade edilemez.

1946'da Büyük Doğu'nun kulak resimli kapağının üstündeki “Başımıza kulak istiyoruz!” yazısı yüzünden dergi kapatılır ve Necip Fazıl'a dava açılır. 1947'de ise Borazan adlı haftalık mizah gazetesini yayınlar ve buradaki CHP eleştirileri yüzünden bir yıl mahkeme koridorlarında dolaşmak zorunda bırakılır. Hükümet baskı, tehdit, şantaj ve para teklifiyle Necip Fazıl'ın Demokrat Parti aleyhinde yazı yazmasını sağlamaya çalışır. Kişileri davalarına göre değerlendirmek gerektiğinden Necip Fazıl'ın çıkardığı Borazan dergisini, isminden de kinaye, Sahib-i Zaman'ın kalk borusu olarak yorumlayabiliriz.

1952'de Malatya suikasti vesilesiyle hapse konuluşu... Sayısız hapislerinden biri...

1960 İhtilâlinde Toptaşı Cezaevi'nde hapis... Oluş çilesi ve imtihanlar devamda... İlet, killet, zillet eksik olmuyor mü'minin hayatında... Onun, “Baba katiliyle baban bir safta! / Bir de, geri adam, boynunda yafta...” mısralarında olduğu gibi... Ve, “Allah hiçbir nefse takatinden fazlasını yüklemes!” âyetinin Necip Fazıl için kurtarıcı oluşu.

Anadolu'yu tutuşturan ve sayıları 300'ü bulan konferanslar atağına 1963'te başlar. 1972 başlarında Almanya'ya kadar sıçrar ve büyük bir gençlik kitlesi yoğurur. Gördüğü rüyaların konferanslarda bizzat tecelli edişi, Allah'ın Sevgilisi'nin müjdesi...

1967-1977 yılları arasında MTTB'nin organize ettiği konferanslar ile mukaddesatçı gençliğe vücut verir.

1968'de İdeolocya Örgüsü son şeklini alır. Vahidüddin kitabı yayınlanır. Abdülhamid Han eseri, Fikir Tiyatrosu tarafından sahnelenir. TBMM'de İsmet İnönü gündem dışı söz alarak Büyük Doğu aleyhinde kürsüden konuşur.

1972 ilkbaharı üçüncü çile devresidir, hapisane çileleriyle beraber altıncısı, metafizik oluş çileleri bunlar... Efendisinin vefatından sonra tasarrufu ve onu pişirmesi olarak gördüğü, ilahî ceza ve sonu lütuflar... Bu "kapıya köpek", bu "gemiye paspas" olmaktan daha büyük rütbe tanımayışı ve "ölmeden önce ölme" sırrına ermek için çabalayışı. Necip Fazıl, "Bendedir, duymadığı dertlerle kalabalık" mısraındaki gibi, işlenmedik günahın vebalini yüklenen cemiyetçi bir mütefekkidir.

1978-1983 yılları arasında kitap-dergi formatında 13 sayı Rapor'lar yayınlanır.

1980 Kültür Bakanlığı tarafından Necip Fazıl'a Sultanü'ş-şuara töreni düzenlenir, "Büyük Kültür Armağanı" verilir.

"Vahidüddin-Vatan Haini Değil! Büyük Vatan Dostu" adlı 1968 yılında yayınlanan eseri tekrar toplatılır ve mahkemeye verilir. 1982 yılında, iki sene hüküm giyer ve hastalığı nedeniyle infazı ertelenir. Bu infaz cezası üzerinde iken vefat etmiştir. Necip Fazıl, bu milletin tarihi, vicdanı ve dinî şuuru olmuştur. Bu milletin ruh kökünde ve mayasında Necip Fazıl vardır. "Biz sussak mezarımız konuşacak!" sözündeki şahsiyettir ve devir hâlâ onun fikriyatını ihtar eden devirdir. Yani, o, eskimemiştir ve tazeliğini korumaktadır.

26 Mayıs 1983 tarihinde bu dünyadaki çilesi sona erer. Yetişmesinde büyük emeği olan mukaddesatçı gençlik, sıkıyönetim engellemelerine rağmen defaatle kurulan asker barikatlarını aşarak cenazeyi Fatih'ten Demirkapı'ya kadar omuzlarda taşır. Üstad'ın cenazesi Demirkapı'da cenaze aracına tekrar konulup emniyet kordonu altında Eyüp Sultan'da Kaşgarî dergâhı yolu üzerindeki kabrine defnolunur.

Not: Necip Fazıl'ın otobiyografik üç eseri vardır. "O ve Ben"de kurtarıcısını merkeze alır. "Babîâli"de ise sonunda her şey yine kurtarıcıya bağlansa da madde ölçüsüyle kendisi

merkezdedir. “Kafa Kâğıdı” eseri ise ruhî roman tarzında ve yarım kalmış veya yarım bırakılmıştır. Biz daha ziyade “O ve Ben” eserinden istifade ile bu hâl tercümesini hazırladık.

2. Necip Fazıl’ın Yaşadığı Dönem ve Kuşaklar Arası Köprü Rolü

Osmanlı’nın son döneminde doğan Necip Fazıl, Cumhuriyet’in ilânında 19 yaşında idi. Necip Fazıl, İslâm ilim ve kültürünün Cumhuriyet devrimleri ile yasaklandığı ölü bir dönemde yaşadı. Müslümanlar tarihte ilk defa devletsiz kalmış, üstelik onun mısralarındaki ifadesiyle, “öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya” durumuna düşmüştür. Tarihin pek kaydetmediği bu zulme karşı gencecik bir delikanlı olan Necip Fazıl’ın henüz pişme aşamasında olduğunu söyleyebiliriz.

1928 yılında Harf İnkılâbı ile geçmişle bağları tamamen koparılmış olan Müslümanlar, İslâm ilim-irfan hazinesine yabancı kılınmıştır. Körü körüne bir Batı taklidçiliği başlamış, alfabesinden giyim kuşamına, hukukundan his dünyasına kadar Batı’dan kopya edilmiştir. Destanlık çapta bir düşünüş yaşayan necip milletin hâlini Necip Fazıl’ın Destan isimli şiirinde ölümsüzleştirdiği mısralardan verelim:

“Bülbüllere emir var: Lisan öğren vakvaktan;

Bahset tarih, balığın tırmandığı kavaktan!

Bak, arslan hakikate, ispinoz kafesinde;

Tartılan vatana bak, dalkavuk kefesinde!

Mezarda kan terliyor babamın iskeleti;

Ne yaptık, ne yaptılar mukaddes emaneti?

Ah, küçük hokkabazlık, sefil aynalı dolap;

Bir şapka, bir eldiven, bir maymun ve inkılap.” (Kısakürek, 2015, s. 407)

Sığ ve ucuz devrimlere dayanan Cumhuriyet rejiminin tek parti diktatörlüğü ile Müslümanlar sindirilmiş, şapka giymeyenler darağaçlarında sallanmış, Allah’ın kelâmı Kur’an’a varıncaya kadar İslâmî eserler yasaklanmış, ezan-ı Muhammedî susturulmuş, dil ile oynanmış ve kurbağacaya döndürülmüş, tarih hakkında destanlık yalanlar uydurulmuş, kutsal değerlere ve ecdada (Osmanlı) hakaretler edilmiş, Batı kültür ve yaşayışı maymunvarî taklid edilmiş, iktisadî olarak da halk yoksulluğa itilmiş ve Ankara’da burjuva sınıfı doğmuştur. Böyle bir hengâmede Necip Fazıl, sanatçılara has fildişi kulesini terkederek cemiyet meydanına atılmış, bütün bu haksızlıklara karşı milletin ve tarihin sesi olmuştur. Tarihin benzerini kaydetmediği bütün bu zulümlere karşı Büyük Doğu manifestosu ile bütün oluş ve olamayışların hakikatini göstermiş “İnanmıyorum bana öğretilen tarihe!” diyerek milletin vicdanına tercüman olmuştur. Necip Fazıl bu milletin iç sesidir. Onun için çok tutulmuş ve sevilmiştir. Dıştan gelen bir ses gibi algılanmamış; kuru bir propaganda olarak görülmemiştir.

“Şairler olmasaydı tarih ve medeniyet bilinemezdi” denmiştir. Tarihe tanıklık eden şairlerimiz mısralarında bu sefer muhasebe isimli şiirinde, cemiyetin tam tersi bir değişimini “ahşap ev” metaforu içinde şöyle verir:

“Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!

Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem,

Orta kat: “Mavs” oynayan annem ve âşıkları,

Alt kat: Kız kardeşimin “Tamtam”da çığlıkları.” (Kısakürek, 2015, s. 403)

Sosyal, siyasî ahlâkî vs. tepetaklak olmuş bir cemiyette kendini idrak eden Necip Fazıl, muztarip bir entelektüel olarak, “Rahminde cemiyetin, ben doğum sancısıyım! / Mukaddes emanetin dönmez dâvacısıyım!” diyerek ortaya atılır. “Zamanı kokutanlar mürteci diyor bana” mısraları ile de irtica yaygaracılarına ilk muhatap olan kişi olduğunu anlıyoruz.

Dönemin sathî ve çirkin devrimlerini ise “Put Adam” diye yurtdışında 1970’li yıllarda Arapça olarak bastırdığı ve bizde 2019 yılında Türkçeye çevrilen eserinde de o dönemin lideri olan şahsın üzerinden bütün ayrıntılarıyla anlatır. Devrimlerin seviyesini ve hâlâ süren heykelciliği Üstad Muhasebe şiirinde şöyle hicveder:

“Yeter senden çektiğim, ey tersi dönmüş ahmak;

Ve sonra kelimeler; kutlu, mutlu, ulusal.

Mavalları bastırdı devrim isimli masal.

Yeni çirkine mahkûm, eskisi güzellerin;

Allah kuluna hâkim, kulları heykellerin!” (Kısakürek, 2015, s. 404)

Beş asırlık tarih dilimiyle birlikte içinde yaşadığı 20. yüzyılı da muhasebe eden Necip Fazıl’ın tarih muhasebesi, işin ruhunu vermesi açısından çok pratik ve ufuk açıcıdır. İdeolocya Örgüsü eserinde “Tarih Hükümü-Nasıl Bozulduk” ana başlığı ve “İslâm Nasıl Bozuldu” alt başlığında beş dönemde inceler. Birinci dönemde Kanunî’den başlattığı bozulma alametlerini, ikinci dönemde vecd ve aşkını kaybetmek şeklinde uzun süren dönemi anlatır. Tanzimat’ın sahte ve köksüz çığırı üçüncü, Meşrutiyet’in şuurlu bozuluşu ve yıkılışı ise dördüncü dönem olur. Son devirde ise tesis edilen Cumhuriyet rejimi ile “Giden şey İslâm, gelen şeyse hiçti.” diyerek köksüz devrimlere işaret eder.

Yaşadığı dönemi anlattıktan sonra Necip Fazıl’ın kuşaklar arası köprü rolünden de kısaca bahsetmek istiyorum. Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Osmanlı Devleti’nin son devrinde

idrak eden ve temel eğitimini Osmanlıca alan Necip Fazıl, gençliğini, yetişkinliğini ve eserlerini de Cumhuriyet devrinde vermiştir. Necip Fazıl, İslâm'a karşıtlık ve Batıcı temelde kurulan Cumhuriyet rejiminde mücadelesini vermiş ve bu ızdırıp içinde geçmiş, hâl ve istikbâli bütünleyerek çağına damgasını vurmayı bilmiştir. Tabî ki bu hâl, çok sancılı olmuştur.

Necip Fazıl, İslâm nesilleri arasında doğan kopukluğu giderici rolü üstlenirken, yeni İslâm gençliğinin ihtiyacı olan duyuş, düşünüş ve davranışına dâir de öncü olmuş, ilke ve prensipleri ortaya koymuştur. Zira yaşadığı dönem böyle bir zarureti dayatmaktadır. Üstad, fiilî olarak kritik bir nesil döneminde gelirken fikrî olarak da kritik bir vazifeyi yerine getirmiştir. Hem gelenekle bağı ihya etmiş hem de yepyeni bir fikriyatla zuhur etmiştir. Her yüzyılın yenilenmesi ve yeni nesillere değişmez ilkelerin yeniden sunulması ile bilhassa alt-üst oluşların yaşandığı bir dönemde bunun zaruret arz ettiğini düşünürsek, Necip Fazıl'ın rolü ve mânâsını da daha iyi kavramış oluruz.

3. İslâmcı Mücadelenin Başlatıcısı

Cumhuriyet döneminde eserlerini ve mücadelesini vermiş olan Necip Fazıl, fikir, sanat ve aksiyon adamı idi. Bozulmanın tarihî köklerine (Kanuni'ye) kadar gidip beş asırlık tarih muhasebesini yapar ve Batı'yı da kritik ederek Büyük Doğu İdeologyası ismi ile yeni bir toplum projesi halinde dünya görüşünü kurar. Hem fikirde, hem fiilde İslâm'ın tekrar yükselişi için düşünce plânında sistemini kurarken yerine göre düşünceden önce gelen his dünyasını da inşa eden Necip Fazıl, "Gençliğe Hitabe"sinde ifadesini bulduğu üzere, Anadolu insanının iptal edilmiş hislerini iâde etmek üzere aksiyona da geçer. Necip Fazıl'ın ihyâ ve inşâ ediciliği güçlü bir his ve estetik temel üzerinde (imân öfkesi ve sanat çabası) bir dünya görüşü ile yükselmiştir. Onun gözü kara ve devrimci mizacı ise İslâm'daki imân ve amel birlikteliğinin tezâhürü olmuştur. Aynı zamanda kurucu rolü gereği Cumhuriyet sonrası İslâmcı mücadelenin başlatıcısıdır. Hareketi fiilde ve fikirde hedeflendirmiştir, istikametlendirmiş, dost ve düşman kutuplarını işaretlemiştir.

Üstad'ın, "asıl ruh hayatımı, ruhumun kafa kâğıdını resimlendirmek isterdim" tesbiti çerçevesinde yukarıdaki değerlendirmelere şunları ilâve edelim. Onun hayatını iki devreye ayırmak mümkündür: Esseyid Abdülhakîm Arvâsî Hazretleriyle tanışmadan önce (1904-1934) ve tanıştıktan sonra (1935-1983). Her ne kadar Efendi Hazretleriyle tanışmadan önce imân ve itikad sahibi olsa bile, onunla tanıştıktan sonra mihrakını bulmuş, bu gaye uğrunda bir misyon yüklenmiştir. Ve Efendi Hazretlerinin vefatı ile birlikte 1943 senesinde Büyük Doğu dergi ve gazeteleriyle cemiyet meydanına atılmış, şeyhinden aldığı ilhâm ve istikâmetle yeni İslâm gençliğine vücut vermek üzere zuhûr etmiştir. Öyle ki Necip Fazıl'dan beslenmeyen İslâmcı bir münevver yoktur. Bu milletin ruh kökünü oluşturan ve Cumhuriyet devrimleriyle kurutulmak istenen dinî hayatını yeniden canlandırmıştır. Bu milletin mayasında Üstad vardır.

Çile ve hapis hayatına rağmen, Anadolu'yu bir ağ gibi örür, konferanslar serisiyle dâvâ taşını gediğine koyar ve yüz küsur eser verir. Büyük Doğu mektebine bağlı ve onu yürüten mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun Necip Fazıl'ın misyonunu çok güzel hülâsa eden şu tesbitini burada verelim: "Beş asırlık tarih dilimimizle birlikte çağımızın nabzını yakalayan ve ideali aramayla toprağa bağlanma arasındaki bir berzâhta kıvranan insanoğlunun oluş ıstırabını hakikatin hakikatine nisbetle heykelleştiren adam... İSLÂM'A MUHATAP ANLAYIŞ'ın dünya görüşünü örgüleştiren adam. Dâvânın aşkını, vecdini, diyalektiğini, estetiğini, dost ve düşman kutuplarını işaretleyen, hedeflendiren, istikametlendiren; İslâm'ı eşyâ ve hâdiselere tatbik edebilmenin "nasıl"ını çerçeveleyen adam... Bunun sembol şahsı Büyük Doğu Mimarıdır!" (Mirzabeyoğlu, 2015, s. 64)

Necip Fazıl'ın şiirlerini de, fikirlerini de, polemiklerini de, ferdî oluş ve arayış mânâsında "ben" demesini de, bir dönem bohem hayatını da onun misyonu ile birlikte düşünmek gerekir. Onu sadece bir usta şair veya kahraman diye anmak yetersiz olur. O, Efendi Hazretleri tarafından namluya sürülmüş bir kurşundur ve şaşmaz bir şekilde hedefini vurmuştur. Anadolu'ya ve İslâm âlemine kurtarıcı fikri teklif etmiş, İslâm büyükleri gibi derin izler bırakmıştır. Onun orijinalliği ise, sistem bütünlüğünde yepyeni bir ideoloji inşa etmesi ve buna göre Müslümanları şekil ve ruh olarak yoğurmasıdır.

4. Necip Fazıl'ın Kaynakları

Necip Fazıl, Ehl-i Sünnet'in Hanefî-Matürîdî çizgisine bağlı olup tasavvufa da intisaplı biriydi. Ehl-i Sünnet çerçevesinde zâhir ve bâtın âlimlere son derece bağlı olup onlara karşı daima edebli bir dil kullanmıştır. Necip Fazıl'ın kaynakları olarak en başta üç isim verebiliriz: İmâm Gazâlî, İmâm-ı Rabbânî ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî.

Zâhir âlimleri olarak İman ve İslâm Atlası eserinde verdiği kaynakları burada aynen sayalım:

“Bu eserin zâhirî ölçüler tarafı, Tahtâvî, Halebî, İbn-i Âbidin, Kudurî, Dürrü'l-Muhtâr, Dürer, Mülteka, Behce, Fetevâ-yı Hindiyeye ve emsali emin me'hazlara bağlı, Nimetü'l-İslâm, Mecmuatü'z-Zühdiyye, Mevzuatü'l-ulûm, Dürrü'l-Yektâ, Mir'atü'l-Haremeyn, vesaire vesaireye dayanır.” (Kısakürek, 1981, s. 6)

Bâtın âlimleri olarak ise aynı eserde şu isimlere yer verilir:

“İşin bâtınî cephesine gelince, ruh ve hikmette mübarek zülâllerini kana kana içtiğimiz büyüklerin en başta İmâm-ı Rabbânî, Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî, İmâm-ı Gazâlî ve daha nice üstün velîler olduğunu ilâna ne hacet!..” (Kısakürek, 1981, s. 6)

Tefekkür ve hikmet seviyesinde eserler veren Necip Fazıl'ın ilme bağlılığını ifade etmek için şu bilgi notunu verelim. Onun Toptaşı Cezaevi'nde yazdığı İmân ve İslâm Atlası isimli orijinal tarz ilmihal eserini, Hacı Cemal Öğüt (Alasonlu) Hocaefendi'ye gönderdiği, onun da bir-iki ibare düzeltmesiyle “yayınlanabilir, güzel olmuş” notuyla icazet (onay) verdiğini hatırlatalım. Dipnotta kaynak verilmesine odaklanan akademik tarzın her zaman “ilmî” mânâsına gelemeyeceğini ifade ettikten sonra, İman ve İslâm Atlası eserinin girişinde “kaynaklarımız” başlığı altında bir sayfalık kaynak listesinin yukarıdaki muteber kaynaklar olarak verildiğini hatırlatalım.

İman ve İslâm Atlası yanında Doğru Yolun Sapık Kolları ve öbür eserleri de Ehl-i Sünnet kaynaklarından ve başta Mektubat-ı Rabbânî olmak üzere tasavvuf büyüklerinden süzülmedir. Zâhir ve bâtın âlimi Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin ise Necip Fazıl'ın temel referansı olduğu herkesin malûmudur.

İlk gençlik ve yetişkinlik yıllarında ne gibi eserlerden beslendiğini tetkik edelim.

Necip Fazıl'ın Bahriye Mektebi'ndeki din dersi hocası Ahmed Hamdi Aksekili olup, İslâmiyet'in bütün insanlığı nasıl kuşatacağına dâir Necip Fazıl'ın yazısını çok beğenmiş ve sınıfta okutmuş idi. Diyanet İşleri Reisliği döneminde de Aksekili Hoca ile görüşmesini sürdürmüş idi. Kitaplarında ondan övgü ile söz eder. Onun kitaplarını okuduğunu söyleyebiliriz. Üstad'ın iki Diyanet İşleri Başkanı'nı makamıyla münasip gördüğü mâlûmdur. Biri Aksekili, öbürü Ömer Nasuhî Bilmen idi.

Amerikan mektebindeki öğreniminden dolayı İngilizcesi kuvvetli olan Necip Fazıl'ın, Bahriye Mektebi'nde Oscar Wilde, Shakespeare ve Lord Bryan'ı İngilizce'den okuduğunu hatıratından öğreniyoruz. (Kısakürek, 2009, s. 157) Bir bilgi notu olarak bunu da ilave edelim.

Bahriye Mektebi'nde irfan sahibi edebiyat muallimi İbrahim Aşkî Bey'in Necip Fazıl'a ilgi gösterdiği ve okuması için Sarı Abdullah Efendi'nin Semeratü'l-Fuad (Gönül Verimleri) isimli o zamanın meşhur eseri ile "Divan-ı Nakşî" diye sahibini bilmediği bir eserini verdiğini hatıratından biliyoruz. Necip Fazıl bu hadiseyi, "Tasavvufla, deri üstü deri bir satıh plânında da olsa, ilk temasım başlıyordu." (Kısakürek, 2018, s. 142) diye değerlendiriyordu.

Necip Fazıl'ın daha çocukken büyük babasının elinde Fuzulî divanını gördüğünü ve kendisinin de sık sık Fuzulî'ye atıf yaptığını biliyoruz. Sanatçı kumaşına sahip olan Necip Fazıl'ın Yunus Emre, Fuzulî, Bâkî, Şeyh Galip, Sadi-i Şirazî, Hafız vb. İslâm şairleri yanında Şekspir, Bodler, Rembo gibi Batılı şairlere ilgi duyduğunu da söyleyebiliriz. Eserlerinde bu sanatçılardan alıntılar veya müstakil bahisler yer alır.

Darülfünun felsefe bölümünde okuyan Necip Fazıl'ın hocalarını da sayalım. Kendisiyle yakından teması olan Mustafa Şekip Tunç, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, felsefe tarihi hocası Mehmed Emin ve ahlâk müderrisi İzzet Bey..." (Kısakürek, 2009, s. 176) Üstad hatıralarında anlattığı üzere, üniversitede aradığı hoca tipinin ne maddî ne manevî çehresini bulabilmiş değil idi. (Kısakürek, 2009, s. 177)

Necip Fazıl, Arvâsî Efendi ile tanışmadan önce fikir mihrakını tam bulamasa bile, Allah'a inanan "mistik şair" olup Batıcı istikametteki devrimleri ve bu yoldaki edebiyatı içi boş ve temelsiz görmekte idi. Daha Bahriye Mektebi yıllarında köksüz devrimlerdeki sahteliği sezmiş idi. (Kısakürek, 2009, s. 142) O, ebedî hayata inanarak ve hep var olma iştıyakı duyarak onu bu dünyada manzumeleştirecek üstün fikri arıyor idi. Üstün hayatın habercisini ise "başbuğ veliler"den bulacak idi.

İbrahim Hakkı Hazretlerinin tasavvufî eseri olan Marifetname'yi de tetkik ettiğini biliyoruz. Şeyhinin övdüğü bir kitaptır. Efendi Hazretleriyle tanışınca (1934) ilk aldığı kitap onun Tasavvuf Bahçeleri idi. Daha sonra kendisine Rabıta-i Şerife risalesi verilecek idi. Bu iki eseri daha sonra sadeleştirerek bastırmış idi. Abdülhakîm Efendi, amelî bilgiler için kitap tavsiyesi isteyen yeni mürid Necip Fazıl'a "Dürr-i Yekta" şerhini tavsiye eder. (Kısakürek, 2018, s. 161)

Necip Fazıl'ın orta seviye Arapçası olduğunu biliyoruz. Dostlarının aktardığına göre 1970'lerde onlardan, Mektubat'ı Arapçasından okuduğunu, bir kısmını anlayıp bir kısmını anlamadığını belirterek ve Arapçasını tercüme etmelerini talepte bulunmuştur. Büyük Doğularda 1945'lerden itibaren Mektubat'tan seçmeler yayınlanmış, 1956'da ise "İmâm-ı Rabbânî Mektûbat" isimli eseri yayınlanmış idi. O zaman Mektûbat'ın Osmanlıca olarak Hilmi Efendi tercümesi vardı. Üstad'ın Mektûbat'ın hem Arapçasına hem de Osmanlıcasına baktığını ve Arapçası üzerinden çalışmalarını derinleştirdiğini söyleyebiliriz. Üstad'ın Mektûbat'ı, "Allah ve Resûlü'nün kitaplarından sonra dinin en büyük eseri" ifadesiyle takdim ettiğini hatırlatalım ki, Büyük Doğu'nun Mektûbat'tan neden süzülme olduğu daha iyi anlaşılın.

Üstad'ın Doğu ve Batı'daki klasik ve modern fikir ve sanat eserlerini bildiği ve bunların künhüne varıp yepyeni bir dünya görüşü ile zuhur ettiğini biliyoruz. İslâmî yönünün ise Osmanlı'nın son döneminde aldığı eğitimin üzerine Efendi Hazretleri tarafından şekillendiğini de biliyoruz. İslâm'ın ana yolunu temsil eden Ehl-i Sünnet'in temel eserlerindeki bakış açısını da kuşandığını ve her şeyden önce edep ve estetik bir formda ve yepyeni bir dilde bütün bunları bünyeleştirerek sunduğunu tesbit edelim.

İşin lübbünü almış misyon sahibi birinin sıradan entelektüel veya akademisyenler gibi literatür taraması yapmasına ihtiyaç yoktur. Onun için, “Üstad çok az kitap okur idi” şeklindeki iddiaların yeri yoktur. Yine dostları (Takyeddin Zâhid Arvas) Cahit Zarifoğlu'ndan naklen anlatıyor: “Üstad'a okuması temennisiyle bir kitap verirdik. Üstad kitabın sayfalarını karıştırır ve bir kaç sayfasını okurdu. Ondan sonra bizim o kitaptan anladığımızdan çok daha fazlasını bize anlattığına hayretle şahit olurduk.” Üstad gibi insanların faydalıyı hemen tanıyıp alması, zararlı ve lüzumsuzu da hemen hissetmesi gibi Allah vergisi-vehbî olarak niteleyebileceğimiz bir hususiyeti olduğu görülmektedir. Onun için böyle şahsiyetler okuduğu kitap sayısı ile ölçülemez.

Tasavvufun iki ana eserinden biri olan Reşahat isimli eseri Necip Fazıl kendi üslûbu ile sadeleştirmiş ve özleştirmiştir. Tasavvufun öbür klasik eseri olan Nefahat ise Üstad'ın Veliler Ordusundan 333 eserine kaynaklık teşkil etmiştir. Ayrıca İmâm Kastalanî'nin Kâinatın Efendisi'ne dâir “el-Mevahibü'l-Ledüniyye” eserini, Gönül Nimetleri ismiyle, şair Bâki'nin çevirisinden kendi üslûbuna dökerek günümüz diline aktarmıştır. Büyük Doğu yayınlarından basılmıştır. İman ve İslâm Atlası eserinde de “İmâm-ı Kastalanî'den Seçme ve Süzmeler” diye “Kâinatın Efendisi” bölümünde yer verdiğini de ifade edelim.

Şeyhü'l-Ekber Muhyiddin-i Arâbî'yi de şeyhinden eleştirisi ile birlikte tavsiye aldığını ancak İmâm-ı Rabbânî görüşü üzerinde olduğunu da ifade edelim. (Kısakürek, 2018, s. 191-193)

Necip Fazıl'ın gençler için hazırladığı “Dininizi Öğreniniz” ismiyle ince bir kitabı var. Orada İmâm-ı Âzâm'ın Fıkh-ı Ekber'inden, Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin Ashab-ı Kiram'ından ve İmâm-ı Gazâlî'den seçilmiş hikmetlerden müstakil bölümler yer almaktadır. Kitabın sonunda da 13 adet kuts-i hadis meâli yer almaktadır. Hadisleri halka ulaştırma yollarından biri olan “Kırk Hadis” geleneğini sürdürmek için Necip Fazıl'ın 613 hadisten mürekkep Nur Harmanı isimli kitabı vardır. Çoğunlukla Kütüb-i Sitte denilen altı temel hadis kitabını referans alan bu eserin içinde 101 manzum hadis diye müstakil bir bölüm vardır.

5. Büyük Doğu Külliyyatı

Necip Fazıl 100 cild kadar eser vermiştir. Hayatı ve mücadelesi ile eserleri atbaşı gitmiştir. Yaşadıklarını yazmış, yazdıklarını yaşamıştır. Zaman ve mekânı bütünlemek ve sahte devrilere karşı hakikatin sesi olmak arzı ve iştiafında olan Necip Fazıl eserlerini onun sevdiği tabirle senfoni olarak ortaya koymuştur. Bu senfoniye çalacak orkestrayı (gençliği) yetiştirmek için de kendisi canla başla mücadele etmiştir. Necip Fazıl'ın baş eseri İdeolocya Örgüsü'nde “Orkestra, Senfonya ve Biz” bahsinde söylediği üzere.

Fikir, Sanat, Din ve Tasavvuf, Otobiyografi, Hatırat, Konferans ve Hitabeler, İnceleme, Tarih, Günlük Fıkralar ve muhtelif mevzularda 100 cildi aşkın eser vermiştir. Varlık sebebim dediği İdeolocya Örgüsü ve Çile şiir kitabı ile otobiyografisi olarak O ve Ben eserlerinin ilk anda isimleri zikredilebilir. Allah'ın Sevgilisinin hayatını şiir gibi anlattığı Çöle İnen Nur ile Başbuğ Velilerden 33 eserlerini de peşinden zikredebiliriz ve tabii ki her biri olay olan konferanslarını da.

Biz şimdi onun eserlerini bölümlere ayırarak vermek istiyoruz:

Fikir (28)

İdeolocya Örgüsü, Tanrı Kulundan Dinlediklerim (I, II), İhtilâl, Moskof, Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu, Sosyalizm Komünizm ve İnsanlık, Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar, Türkiye'nin Manzarası, Ulu Hakan II. Abdülhamid, Hücum ve Polemik, Yeniçeri, Edebiyat Mahkemeleri, Hadiselerin Muhasebesi (I, II, III), Rapor 1-2, Rapor 3-4, Rapor 5-6, Rapor 7-8, Rapor 9-10, Rapor 11-13

Sanat (27)

Çile, Hikâyelerim, Bir Adam Yaratmak, Yunus Emre, Para, Tohum, İbrahim Ethem, Reis Bey, Kanlı Sarık, Aynadaki Yalan, Esselam, Öfke ve Hiciv, Sabır Taşı, Mukaddes Emanet, Künye, Parmaksız Salih, Abdülhamid Han, Siyah Pelerinli Adam, Ahşap Konak, Püf Noktası, Kâtibim, Deprem (Çile), Villa Semer, Vatan Şairi Namık Kemal, Canım İstanbul, Ufuk Çizgisi, En Kötü Patron

Otobiyografi ve Biyografi (5)

Kafa Kâğıdı, O ve Ben, Bâbiâli, Namık Kemal, Bediüzzaman Said Nursî

Hatırat (4)

Cinnet Mustatili, Hac, Benim Gözümde Menderes, Müdafaalarım

Konferans ve Hitabeler (4)

Sahte Kahramanlar, Hitabeler, Hesaplaşma, İman ve Aksiyon

İnceleme (1)

At'a Senfoni

Din ve Tasavvuf (15)

Çile İnen Nur, Peygamber Halkası, Nur Harmanı, Hazret-i Ali, İman ve İslâm Atlası, Başbuğ Velilerden 33, Veliler Ordusundan 333, Mümin Kâfir, Rabıta-i Şerife, Doğru Yolun Sapık Kolları, Tasavvuf Bahçeleri, Reşahat, Mektubat, Gönül Nimetleri, Dininizi Öğreniniz

Tarih (4)

Son Devrin Din Mazlumları, Vesikalar Konuşuyor, Yahudilik-Masonluk-Dönmelik, Sultan Vahidüddin.

Günlük Fıkralar (11)

Çerçeve (I, II, III, IV, V, VI), Savaş Yazıları (I, II), Başmakalelerim (I, II, III)

Ayrıca röportajlarının toplandığı “Konuşmalar”, Büyük Doğulara neşredilen “Cemiyet” başlıklı yazılarını ihtiva eden “Büyük Doğu Cemiyeti”, İstanbul yazılarının toplandığı “İstanbul’a Hasret”, Nasreddin Hoca ve mizah yazılarının bulunduğu “Nasreddin Hoca” kitapları vefatından sonra derlenmiştir.

6. Geleneğe Bağlı Olduğu Kol ve Getirdiği Yenilik

Necip Fazıl, İslâm’ın özünü ortaya çıkararak ve tasavvufu da saf haliyle takdim eden, başı sona bağlayarak önemli bir rol üstlenen biridir. Peygamber merkezli bir İslâm anlayışı esastır. Tasavvufu da peygamber bâtınına ulaştırarak bir yol olarak görür, tarikat ve bazı şekillerden ibaret görmez. Onun Başbuğ Velilerden 33 eseri, şeyhi Esseyyid Abdülhakîm Arvasî’den başlayarak Allah Resûlüne kadar varan silsilesini menakıp kitaplarından farklı bir mânâda anlatır. İslâm’ın hakikatini temsil eden Bâtın Yolu Kahramanları’nı kıvılcım kapılacak ölçüler hâlinde takdim eder. Ve hepsinde de şeriata en hassas derecede bağlılık söz konusu. Necip Fazıl, şeriat (fıkıh) ölçülerine bağlılığı esas alırken şeriata uymayan tasavvufu ise reddeder. O, İslâm’ın zâhir-bâtın birlikteliğini savunur, şeriat ile tasavvufu ayırmaz. Bu hususta onun örneği ilk nesil olan sahabîlerdir. Peygamber ve sahabîler onda ayrılmaz bir bütündür, fert ve toplum

misali. Tesbih tanelerindeki imame gibi. “Peygamber Halkası” kitabı buna daırdır. Asr-ı Saadet, en ileri toplumu temsil eder.

Şeriate (fikha) bağılı olan Necip Fazıl, itikadda ve amelde Ehl-i Sünnet çizgisinden taviz vermez. “Necip Fazıl, fıkhı nasıl yorumlamış veya hangi gelenek içinde anlamış?” diye sorulabilir. Necip Fazıl, fıkhı, kabuk bilgisi ve kat’ı zâhirci mânâda anlamaya karşı çıkmıştır. İdeolocya Örgüsü’nde ham yobaz ve kaba softa ile sahte sofiler müstakil bahisler olarak yer alır. İlmin zâhirini tek başına yeterli görmemiş, zâhire de de sımsıkı bağılı olarak zâhir-bâtın birlikteliğini esas almıştır. Demek ki Necip Fazıl, şeriatın tek harfinden bile taviz vermez iken, onun bâtin yönünü de ikmal etmeyi esas alır. Ruhsuz bir dinin kuru bir ceset olduğunu vurgular ve dini hayata iman ve aşk boyutu ile canlılık kazandırmak ister. O’nun Toptaşı Cezaevi’nde iken yazdığı ve geleneği yeni bir ruh ile ifadesi olan ilmihal tarzındaki İman ve İslâm Atlası eserinin alt başlığı onun mezcedici rolüne de işaret eder: “ŞEKİL, RUH-AMEL, HİKMET”.³¹³ Kendisi eserin takdiminde bu hususu şöyle ifade eder:

“Şekille ruhu, amelle hikmeti, mezcetmek gayesini güttüğüm bu eserde hem en emin “ilmihal”i hem de en şaşmaz tefekkürü, en sağlam müşahhas üstüne en ulvî mücerredi bina edercesine mimarîleştirirken, tebliğci olmaktan ziyade telkinci olmaya gayret ettim.” (Kısakürek, 1981, s. 4)

Üstad Necip Fazıl’ın, zâhiri bâtından ve bâtinı zâhirden ayırmaya karşı olduğu, şekil ve ruhu birlikte ele aldığı düşünülürse, onun misyonunun sıla üzerinde “zü’l-cenaheyn-iki kanatlı”

³¹³ Kitabın baskısında yukarıdaki imlâ kullanılmışsa da, bugünkü noktalama işaretleriyle Üstad’ın kastettiği mânânın şu şekilde verileceği kanaatindeyim: “ŞEKİL-RUH, AMEL-HİKMET”. Belki o zamanki imlâ anlayışında aynı mânâ o şekilde veriliyordu.

olduğunu ifade edebiliriz. Şimdi interdisipliner veya multidisipliner denen durum. Belki de onun yenileyiciliği ve değeri de buradadır. İslâm'a muhatap anlayış davasının nasıl'ını çerçevelemesini de bu noktadan idrak etmek gerekir.

Fıkıh, ayet ve hadisleri yorumlama şeklidir. Her Müslüman ayet ve hadislere mutlak olarak bağlıdır. Ancak nasıl yorumlamıştır veya hangi yorumlama şekline (müctehid imama-mezhebe) tâbi olmuştur? Böyle bir tercih ile bütün Müslümanlar karşı karşıya olup herkes samimî olarak Hakka ulaştıran yoruma (mezhep-anlayış) tâbi olmak ister. Müctehid mezhep imamlarımız itikadî ve amelî ölçüleri billurlaştırarak bu ihtiyacı karşılamışlardır. İslâm mütefekkeri ve önderleri ise bu vazifeyi fikir ve siyaset alanında yerine getirirler. Aslında bu bir görev bölümüdür. Bu devirde İslâm devleti olmadığı için resmen ulema sınıfı da yoktur. Ancak Müslümanların gayretleriyle oluşacak ilim ehli her devirde vardır ve farz-ı kifaye olan bu vazife her mü'minin boynuna borçtur. Her şeyden önce ilim sınıfını da himaye edecek fikir ve siyasetten kasdımız, siyaset-i şeriyedir. Bu saha boş bırakılamayacak kadar önemlidir.

“İslâmın ölçüleri ve kaynakları yerli yerindedir ancak onlara bakacak göz nerededir?” suali mühimdir. Hele hele devrimizde gelenekle bağın kasıtlı koparıldığı (Harf inkılabı ile bir gecede İslâm ilim ve kültür mirası âtıl bırakılmıştır.) düşünülürse işin ciddiyeti daha iyi anlaşılır. Müslümanların yeniden doğuş ve ilim-irfan mirasını ihya ediş çabası içinde olduğunu ve bunun esasen varlık-yokluk meselesine denk geldiğini söylemeliyiz. Büyük Doğu davasını “Doğu'nun doğuşu” olarak niteleyen Necip Fazıl'ın gençliğe hitabesindeki, “iptal edilmiş hislerini iade etmek üzere” ifadeleri çok anlamlıdır ve bu varlık-yokluk meselesine temas etmektedir. Onun için Necip Fazıl, çok kritik bir devirde gelmiş ve bu milletin İslâmî hayatında baş rol oynamıştır. Bu milletin mayasında Necip Fazıl vardır. Onu seven ve sevmeyen dost ve düşman herkesin kabul ettiği bir husustur bu.

Böylece Necip Fazıl'ın İslâm'a muhatap anlayışı yenileyici rolüne işaret ederken, onun “Gazâlî, Rabbânî ve Arvâsî” geleneğine bağlı bir yorumlayış içinde olduğunu ve esasen bu bakış açısının İslâm geleneğinin genelini ifade ettiğini söyleyebiliriz. Onun tasavvufî bakışı İslâm geleneğinde ziyadesiyle vardır. Necip Fazıl'ın gelenekten çok güzel bir süzme yaptığı ve

âhenkli bir bütün meydana getirdiğini söyleyebiliriz. Ondaki iman ve aşkın, sanat ve irfan çabasıyla buluşup bu âhenkli bütünlüğü sağladığını ifade edebiliriz. Ne fıkhi ihmal ediyor, ne tasavvufu, ne zâhiri ihmal ediyor, ne bâtını.

Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü eserinde “ham yobaz, kaba softa” diye bir sınıf ile kaba ve şekilci Müslümanlığı reddederken, “nefsanî tefsirciler” ve “reformcular” sınıfını da aynı eserinde mahkûm eder. (Kısakürek, 2017, s. 171-180) Onun şariat mihengine zâhir-bâtin bütünlüğü içinde tüm yönleriyle bağlılığı her satırında, her cümlesinde tüter ifade der. O, belki de bu açıdan Müslümanların ruh yuvasında tam mutabakat bulmuş bir Allah dostudur.

Necip Fazıl, yenileyici bir mütefekkir olarak bilhassa Tanzimat’tan beri bozulmaya yüz tutmuş İslâm’a muhatap anlayışı yenilemiş, onu kir ve lekelerden arındırarak özü ve aslıyla tekrar ortaya çıkarmıştır. Bir çok düşünürde ve Mehmet Akif’te olduğu gibi “asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm’ı” anlayışı Necip Fazıl’da yoktur, bilakis o, idraki yenileyerek İslâm’ı aslına uygun bir anlayış zeminini oturtmuştur. “İslâm idrakine söyletmeliyiz asrımızı...” (Davudoğlu, 1978, s. 4) demiştir. İşte onun kanlı çilelerle ve ağır bedellerle örgüleştirdiği Büyük Doğu İslâm’a muhatap anlayışı bu idrak zeminidir.

Bize zorla dayatılan Batı düşüncesi (modernizm) yerine İslâmî düşünceyi, ahlâk ve estetik boyutuyla sistemli hâle getirmiştir. Necip Fazıl’ın diğer İslâmî düşünürlerden ayırıcı vasfı, İslâmcı düşünceyi sistemli hâle getirmesi ve İslâmcı mücadelenin başlatıcısı oluşudur. Zaten mücadelesi yeni bir toplum düzeni kavgası olup eserlerinde de bu düzenin modelini (Başyücelik) ortaya koyuyordu. Bugün Müslümanların dinî şuur yanında siyasî şuur kazanmalarının da âmili Necip Fazıl’dır.

Büyük Doğu’nun misyonunu ve yenileyicilik vizyonunu hülâsa eden ifadeleri İdeolocya Örgüsü eserinin ilk sayfalarından verelim:

“Büyük Doğu”, İslâmiyetin emir subaylığı... Büyük Doğu, İslâm içinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı... Sadece “Sünnet ve Cemaat Ehli” tabirinin ifadelendirdiği

mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslâmiyet'e yol açma geçidi; ve çoktan beri kaybedilmiş bulunan bu saffet ve asliyeti Yirmibirinci Asrın eşliğinde eşya ve hâdiselere tatbik etme işi... Galiba işlerin de en değerli ve pahalısı..." (Kısakürek, 2017, s. 12)

Ortaya koyduğu sistemde zâhir-bâtın uyumunu billurlaştırın Necip Fazıl, fikir ve eylemi birlikte yürütmüş, ideolojisinin bilfiil kavgasını da vermiştir. Batıcı küfür rejimine karşı isyan bayrağı açarken kendi nizamını kurmaya da gayret etmiştir. Aksiyon kelimesi onun sevdiği ve Türkçemize kazandırdığı bir kelime olup şöyle tanımlar: "Sade iş ve fikir değil, üstün işe hâkedilmiş, üstün fikir demektir." (Kısakürek, 2008, s. 11) Aksiyonun bu tanımından ve Üstad'ın fikrini, sanatını ve aksiyonunu küllî olarak içinde barındırmasından, "NECİP FAZIL BİR AKSİYON ADAMI İDİ" tanımlamasının tek başına onu ifade etmekte yeterli olacağını belirtelim.

Necip Fazıl'ın eserlerini de tercüme eden Mısırlı araştırmacı Dr. Muhammed Harb, Pakistan'ın millî şairi Muhammed İkbâl ile İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Akif'i bir çok yönden birbirine benzetirken, Necip Fazıl'ın farkını ise şöyle ifade eder:

"İlk ikisi Müslüman toplumların acısını, derdini sadece dile getirmekle yetinmişler, onları harekete geçirememişlerdir. Necip Fazıl, herkesin bilinen dertlerle ilgilenmesi için, aksiyona girişmiş, büyük gürültüler koparacak yayınlar yapmış, Müslümanları uyandırmıştır. İkbâl'in dediği gibi, "uyan" demekle kimse uyanmıyor, onları uyandıracak, sarsacak yayınlar yapmak gerekiyor. İşte Necip Fazıl bunu yapmıştır." (Miyasoğlu, 2009, s. 20)

Necip Fazıl'da; fikir eylemden ayrılmaz, eylem de fikirden; madde mânâdan ayrılmaz, mânâ da maddeden; ruh bedenden ayrılmaz beden de ruhtan. Fıkıh ile tasavvufu da bu mânâda mezceden Necip Fazıl, hikmet-i teşri olarak (en başta İdeolocya Örgüsü eseri buna misaldir) fıkıhın en güzel örneklerini verir. Bu arada aksiyonun amel demek olduğunu ve onun da fikhî hüküm mânâsında değerlendirilebileceğini de ifade edelim. Hem de amellerin en üstüne küfre karşı cihad olarak. Tasavvufu da ahlâk ve irfan olarak algıladığı ve nefis ile cihadda baş amel olarak gördüğünü vurgulayalım. Yani içteki cihadın vasıtası tasavvuf ilkeleri olurken dıştaki

cihadın vasıtası da şeriat hükümleri olmaktadır. Nefs muhasebesi ve mücadelesi sonunda cemiyet kavgasına atılan bir Allah kuludur Necip Fazıl.

Türkiye'deki Batıcı-İslâmcı kavgası hâlen en şiddetli bir şekilde sürmektedir. 15 Temmuz darbesinin Fetö'nün taşeronluğunda bir ABD darbesi olduğu açıktır. Necip Fazıl'ın fikirleri ve mücadelesinin günümüzde de bize referans olduğunu ve aynı kavganın sürdüğünü söyleyebiliriz. Tüm kurum ve kuruluşlarıyla Batıcı düzenle hem yerel hem global ölçekte hesaplaşıp İslâmî düzeni kâim kılmada Necip Fazıl bize istinad noktası olmaktadır. Büyük Doğu'nun yenilikçi rolünü yerine getirdiği gibi alternatif bir dünya görüşü olan Büyük Doğu sistemi henüz son sözünü söylemiş değildir.

7. İslâm'da Üç Gelenek ve Büyük Doğu'nun Yeri

İslâmî ilimlerin farklı ekol olmalarıyla ilişkili olarak üç geleneğe bahsedebiliriz. Fıkıh, Kelam ve Tasavvuf. Bu üç geleneği şöyle de ifade edebiliriz: Beyan, Burhan, İrfan... Fıkıh ilmi beyana, kelam ilmi burhana, tasavvuf ilmi ise irfana denk gelir.

Fıkıh veya beyan usulünde, ayet ve hadisler üzerinde yoğunlaşmak esas olup nakilden hüküm çıkarmaya yönelir, zahirî ölçülerle meşgul olur. Tümevarım yöntemini izler.

Kelam veya burhan usulünde ise yine nakli esas alırken aklî çıkarımlar yapar, ayet ve hadisleri aklî izahlarla zenginleştirme usulünü benimser. Tümünden gelim yöntemini izler.

Beyan esastır, bütün ekoller bunu kabul eder. Beyan'da bulunmayan yerlerde ise burhan ve irfana gidilir. İmâm-ı Âzâm burhan yöntemine, İmâm Şafîî beyan yöntemine yakındır. İmâm Şafîî'nin merkez noktası beyan geleneğidir. Âmm ve hâss lafızlar bahsi mühimdir onda. İrfan yönteminin üstün yönü, onun beyan ve burhanı kabul etmesi yanında metafizik yönü de işlemesidir... Kur'ân'a sünnetle beraber takyid ve tahsis ile yeni hüküm getirilir. Alttaki beyan, üstteki beyanı açıklamış olur. Sünnet, Kur'ân'daki namaz emrini açıklar. Kur'ân âyetinde kol kesme emrindeki "yed" kelimesi lügat olarak kol mânâsındadır. Sünnet ise bunu açıklar, kol kesmenin bilekten olması gerektiğini söyler.

Tasavvuf veya irfan usulünde ise, naklî delilleri kalb gözüyle ve keşf ile idrak etmeyi ve bilfiil yaşamayı esas alır. Bu hususta tefekküre gittikçe de hikmet kavramı ile insanı, kâinatı ve Allah'ın fiil ve tecellilerini izah etmeye çalışır. Hem tümünden gelim, hem tümevarım metodu söz konusudur. Eserden müessire gidebileceği gibi, müessirden de esere gider. Tasavvuf hem aklî, hem keşfi yöntemi kullanarak ve köklü bir yöntem uygulayarak, diğer ilimlerin eksikliğini tamamlar. Tasavvuf ilmi diğer ilimleri birleştiren üst bir ilimdir. Diğer ilimleri tasavvuf ile birleştirmesek onlar tam olmaz. Ayrıca şunu da belirtelim, tasavvufta tek bir metod yok, tecrübe ile oluşan bir yoldur. Tasavvufta insanları kalıplara sokmak yok, özelliklerine göre onu yetiştirmek var.

Necip Fazıl, bu üç gelenek arasında en çok tasavvufa yakın. Ancak fikhî-zâhirî ölçülere de sınımsız bağlı olarak “İslâm'ın bâtını” diye tanımladığı tasavvuf ile hem kalben hem de zihnen derinleşmek ister. Kelamı da ancak gerektiği yerde sınırlı olarak kullanır. Onda esas tasavvuftur ancak zâhirî ve fikhî ölçülere bağlı tasavvuf. Onun benzetmesiyle şeriat füze rampasıdır ve ancak onunla sonsuzluğa (tasavvufa) çıkılır. (Kısakürek, 2014, s. 11)

Zaten İmâm-ı Âzam'ın, “Fıkıh, kişinin lehinde ve aleyhinde olanları bilmesidir.” şeklindeki tanımında, “ilim-marifet” birliktedir. Bu tanıma “marifetü'n-nefs” deniyor. İlim dediğimiz şey malûmat değildir. Bir amele, bilince (idrake) dönerse ilim olur. Bu da irfan demek. İlim irfanla birleşirse âlâ olur, yoksa noksan kalmaya mahkûmdur.

Necip Fazıl, arayış çilesi sonunda tasavvufta karar kılrsa bile anladığımız kadarıyla “mezc-birleştirme” yöntemini uygulamıştır. İlimleri tasnif etmek dünya görüşü ile mümkün olacağına göre mütefekkir Necip Fazıl'ın “tasavvuf-fıkıh-kelam” sıralamasını önerdiğini söyleyebiliriz. Tabii ki bu ilimlerin hepsinin kaynağında Kur'ân ve Sünnet vardır.

Geçmişini doğru anlamayan, geleceğini de inşa edemez. Necip Fazıl, “ceketimizin astarında kaybettiğimiz” dediği İslâm'ın aslı ve özünü anlaşılması için mücadelesini vermiştir.

Biz yukarıda Sünnî bakış içinde Büyük Doğu'nun yerini tesbit etmeye çalıştık. Selefî / Yeni Selefîlik ile reformist / modernist bakış açıları Necip Fazıl'ın tanımlamasıyla “doğru yolun sapık kolları”dır. Yani Ehl-i Bid'at kategorisindedir. Onlara İslâm'ın sahih geleneği içinde yer vermedik.

İslâmî mezheplerde ehl-i hadis ile ehl-i rey ekolü farklılaşması vardır. Kısaca bu mevzudan da bahsedelim. Ehl-i hadis, hadisleri esas alan zâhirci bir yaklaşımdır. Bunun uç noktasında Ahmed b. Hanbel vardır. İmâm Şafî ve İmâm Mâlik de ehl-i hadis ekolündendir ancak ehl-i reye yakındırlar. “Selefîyye” de kendini ehl-i hadisten görür ancak ifrada düştükleri için Ehl-i Sünnet'in dışında kabul edilirler ve esasen Vehhabiliğe yol açmışlardır. Bunlar konumuz dışıdır.

Ehl-i Rey ise, nakli akıl ile anlama yolu olup fıkıh ağırlıklıdır. Ehl-i reyi Hanefîlik mezhebi temsil eder. Bu yolun müfrid taraftarları yoktur.

Necip Fazıl, Hanefî-Mâtürîdî çizgide olduğu için ehl-i rey anlayışına yakındır. Onun şeyhi Abdülhakîm Efendi ise Şafî ve Eş'arîdir. Ancak dört mezhebe göre fetva verebilmektedir. Abdülhakîm Efendi'nin İstanbul'a gelince fetvalarını Hanefî mezhebine göre verdiğini biliyoruz. Onun Eş'arî ve Mâtürîdî arasındaki ihtilafların lafzî düzeye indirici yorumları olduğunu ve bu yolu benimsediğini de biliyoruz. Mesela, iki mezhep arasında farklı yorumlara yol açan “iman artar mı artmaz mı?” mevzuunu hall ve fasledici izahını Necip Fazıl'ın sorusu ile birlikte nakledeyim:

“İman, iner ve çıkar mı?”

Sünnet ehlinin itikadda iki ana mezhebi olan “Mâtürîdî” ve “Eş'arî” mezheplerinden birine göre sabittir, ne iner ne çıkar. Öbürüne göreyse iner ve çıkar; bu nasıl iş?

Buyurdular:

“Her iki mezhebin de muradı birdir; ihtilafları lafızda... İman, incilâ, parlaklık bakımından iner ve çıkar, esasta sabittir, ya mevcut, ya değil...” (Kısakürek, 2018, s. 198)

8. Değerlendirme ve Sonuç

İslâm geleneğine asrımızda eklenen bir halka olan Büyük Doğu fikriyatı, çağımızda yaşanan alt-üstlere mukabil yepyeni bir nizam teklifidir. İslâm’ın aslını ve özünü ortaya koyan Necip Fazıl, inkıtaya uğrayan İslâmî hareketin de başlatıcısı olmuştur. Büyük Doğu, dünyadaki İslâmî hareketlerde benzeri olmayan yepyeni bir nizam teklifi ile zuhur etmiştir. Son İslâm Devleti Osmanlı ile birlikte hilâfetin inkıraza uğradığı Anadolu coğrafyasında Büyük Doğu hareketinin zuhur etmesi ise mânidardır. “Her kemalin ardından bir zeval, her zevalin ardından bir kemal gelir.” ölçüsünce, İslâm’ın zevalinin yaşandığı bir devirde Büyük Doğu’nun zuhurunu, İslâm’ın kemaline doğru atılmış önemli bir adım olarak görmek durumundayız. Büyük Doğu’nun hem halkın derin teveccühünü kazanması, hem sahîh gelenekten süzülme olması hem de ideolocya tamlığı içinde zuhur etmesi bize bunları söyletmektedir.

Büyük Doğu’nun arkaplânında peygamber soyundan gelen, zâhir ve bâtın âlimi olan Esseyyid Abdülhakîm Arvâsî vardır. Necip Fazıl, “Büyük Kapı”dan beslenmiştir. Büyük Doğu’nun geleneğini sürdüren bir çok fikir ve sanat adamı yanında entelektüel çevredeki etkinliğini belirtelim. Bu davanın Müslüman halkın mayasında yer etmesi yanında gençlik ve üniversite çevresinde de en çok okunan ve ilgi duyulan olduğunu söyleyebiliriz.

Eğer Büyük Doğu fikriyatı üzerinde yeterince inceleme ve araştırma yapılırsa öncelikle ülkemizde hâlâ câri olan Batı’nın modernizm kışkıracısından kurtulmasına reçete olacağı ve daha sonra İslâm âleminin bir çok sorununa çözüm olacağı kanaatindeyiz. Necip Fazıl’ın çilesini çektiği ve özlediği “Büyük İslâm İnkılâbı”nda kaldıracın istinad noktasının ise Türkiye olacağı görülmektedir. Günümüzün şartları Türkiye’yi tarihî rolünü ifâya zorlamaktadır. Bahsettiklerimiz muvacehesinde Büyük Doğu şuurunu kuşanmak büyük değişime hazırlıklı olmanın avantajını sağlayacaktır. Bu ise “Yeni Dünya Düzeni” teklifi olarak dünyanın emperyalizm aleyhine dengesinin değişmesi demektir.

Kaynakça

Davudoğlu, A. (1978). *Dini Tamir Davasında Din Tahripçileri*. İstanbul: Bid'atlerle Mücadele Yayınları.

Kısakürek, N. F. (1981). *İman ve İslâm Atlası*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2008). *İmân ve Aksiyon*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2009). *Kafa Kâğıdı*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2014). *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2015). *Çile*. İstanbul, Türkiye: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2017). *İdeolocya Örgüsü*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F. (2018). *O ve Ben*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Mirzabeyoğlu, S. (2015). *İslama Muhatap Anlayış*. İstanbul: İBDA Yayınları.

Miyasoğlu, M. (2009). *Necip Fazıl Kısakürek*. Ankara: Akçağ Yayınları.